

HERALDISK TIDSSKRIFT

BIND 1 • NR 9 • 1964

Series Archiepiscoporum Upsaliensis
Heraldisk ärkebiskopslängd
Av Bengt Olof Kälde

SOCIETAS HERALDICA SCANDINAVICA

Heraldisk Selskab • Heraldinen Seura • Skjaldfræðafélagið

Heraldisk Selskap • Heraldiska Sällskapet

Series Archiepiscoporum Upsaliensis

Heraldisk ärkebiskopslängd av *Bengt Olof Kälde*

DET ÄR i år åtta sekler sedan alvastramunken Stefan 1164 vigdes till förste ärkebiskop av Upsala och därmed Svenska Kyrkan blev en egen kyrkoprovins. Till jubiléet har utgivits ett kort med ärkebiskopslängden, vilket har sitt heraldiska intresse däri-genom att upsalaärkebiskoparnas vapen medtagits.

Serien börjar med en bild av Stefan från hans sigill, och vid ärkebiskopens fötter har domkyrkans vapen placerats. Detta utgöres av ett genomgående kors och förekommer första gången i sigillen för Nils Allesson, bevarade i avtryck från 1301. Tinkturen ha varierat, men den äldsta och mest brukade kombinationen synes ha varit i rött fält ett kors av guld. I den här avbildade serien har domkyrkoskölden insatts vid de ärkebiskopar för vilka inget personligt vapen är känt.

Av kompositionella skäl inledes vapenserien med den av Nils Allesson upptagna korsskölden. Åtminstone ett par av föregångarna tillhörde dock vapenförande ätter. Folke Johansson (nr 9) tillhörde den mäktiga Ängelätten och Magnus Bosson (nr 12) Malsta-ätten. Nils Allesson är den som inleder den i det närmaste kompletta följd, varför vapenserien börjats med honom.

15. *Nils Kettilsson Vit* är den förste som i det stora prelatsigillet 1310 sätter in det egna släktsvapnet jämte domkyrkans korssköld, ett bruk som

flertalet senmedeltida ärkebiskopar fortsatte med.

16. *Olof Björnsson* skall enligt Johannes Peringskiöld (Monumenta Ullerakerensia, 1719) ha varit av Färla-släkten, vars vapen här avbildats.

17. *Petrus Philipssons* stora sigill 1340 visar på Peringskiölds avritning sköld med balk, på det ställe där sigillet nu är skadat. Balkvapnet återfinnes på 1300-talskapitäl i domkyrkan.

18. För *Hemming Nilsson* har korsskölden insatts. Peringskiöld nämner dock att han hade »förtrolig vänskap / och kanske skyldskap» med Sparre-ätten.

19. *Petrus Torkilsson* förde ett lejonansikte i vapnet enl. uppgift i G. Åsbrink/K. B. Westman, Svea rikets ärkebiskopar (Stockholm 1935).

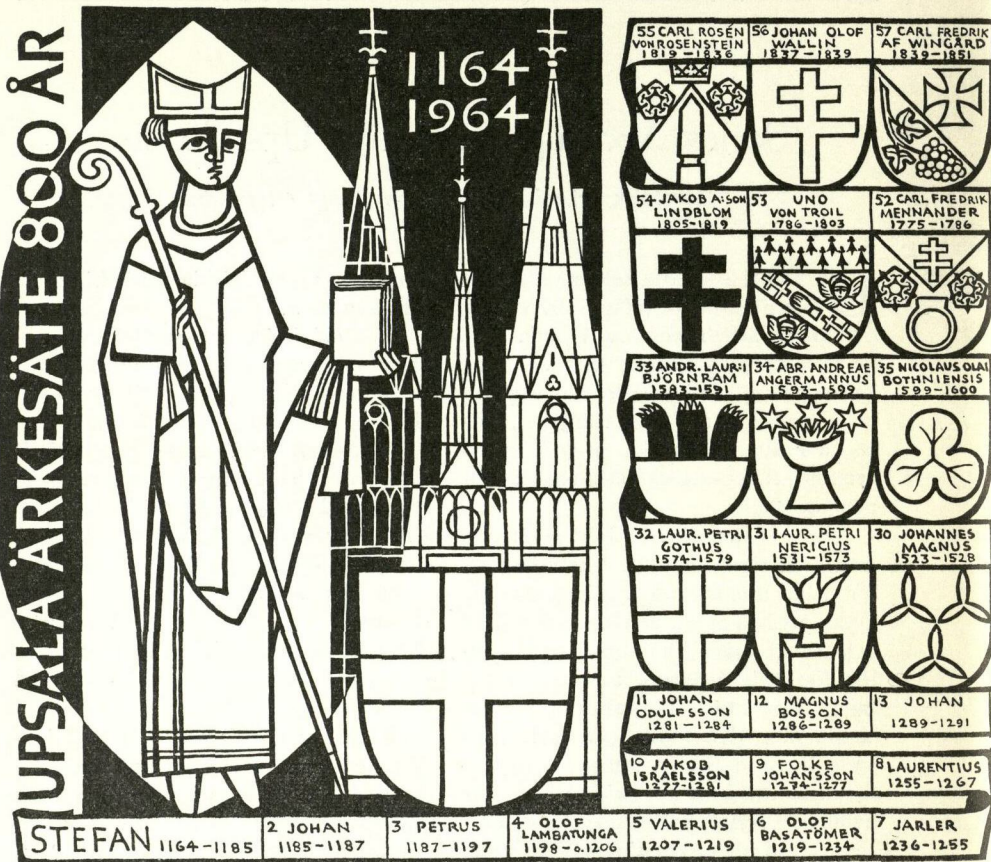
20. *Birger Gregersson* tillhörde Malsta-ätten, vars vapen här avbildats.

21. *Henrik Karlsson*, som tillhörde Stensta-släkten, var förste upsalaärkebiskop att upptaga provinsialkorss-taven som värdighetstecken i sigillet. Vapnet finnes avbildat på sigill 1387 och på slutsten i domkyrkan.

22. *Jöns Gerekeson Lodehat* bröt serien med spetsovala biskopssigill och upptog ett runt, som nertill visar släktvapnet.

23. *Johan Håkansson*s vapen återfinnes förutom i sigill 1428 som kalkmålning bl. a. i Kronborgs slott i Danmark (HT nr 1, sid. 35).

25. *Nils Ragvaldssons* liljesköld finns

i hans sigill som biskop av Växjö 1431 och som ärkebiskop 1446.

26. *Jöns Bengtsson Oxenstiernas* vapen ingår i sigill 1454 och i flera kalkmålningar i ärkestiftets kyrkor, där det även förekommer kvadrerat med stiftets vapen.

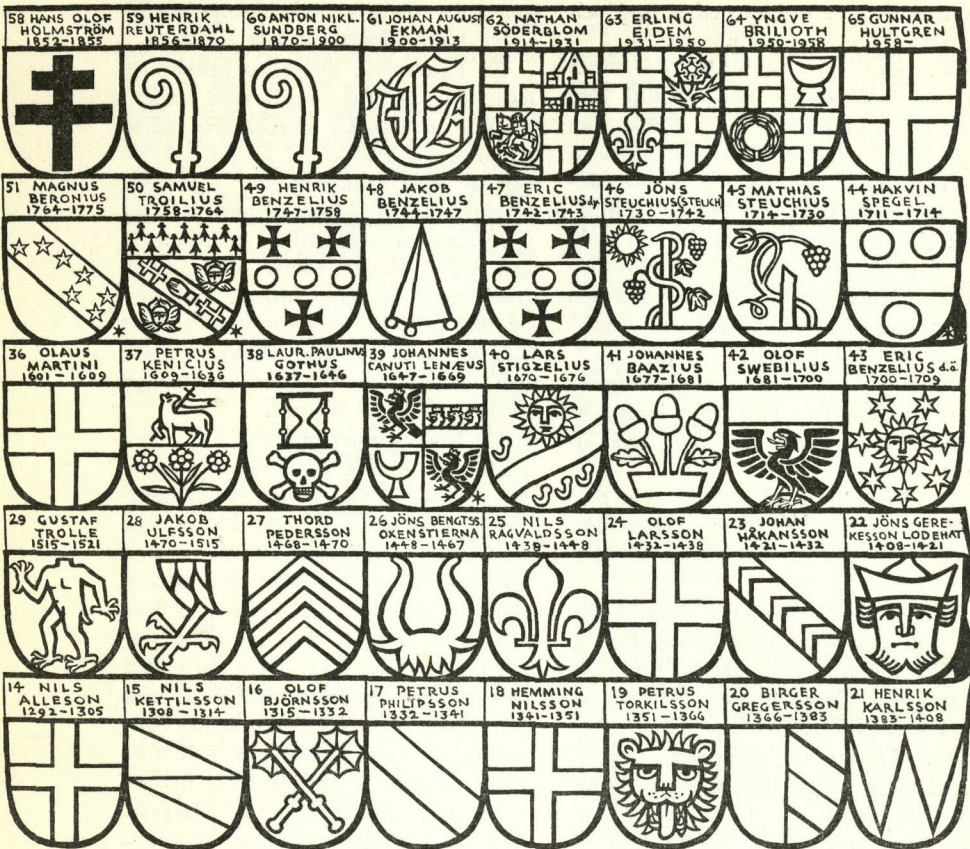
27. *Thord Pedersson* brukade två olika vapen: i dekansigill från Linköping 1452 sköld med hjorthorn och i annat, av Peringskiöld avbildat dekansigill och i uppländska kalkmålningar sköld med tre sparrar.

28. *Jakob Ulfssons* vapen är det ärkebiskopsvapen, av vilket finns de

flesta avbildningar i sigill (1472 och 1491), kalkmålning, textil etc. med örnfoten enbart eller kvadrerad med domkyrkorset.

29. *Gustaf Trolles* vapen finns i två versioner: med trollansiktet eller med det huvudlösa trollet, varav den senare är den mest förekommande och som oftast är framställd kvadrerad (sigill 1516 och 1530).

30. *Johannes Magnus* brukar tre versioner av vapnet: sköld med tre trebladingar (eller möjligen fotanglar) i sigill 1526 (av den lilla signeringstyp, som sedan ett par århundraden blev

den vanliga för upsalaärkebiskoparna), sköld med ett treberg från vilket uppväxa tre ax (Carta Marina 1539) och slutligen i kvadrerad sköld med i 1. fältet domkyrkokorset och en stam belagd med två kronor, i 2. ett lejon, i 3. ett vänstervänt lejon och i 4. fältet ett treberg, från vilket uppväxa tre ax, och en ginstam belagd med två kronor. Johannes var den siste upsalaärkebiskopen under Roms jurisdiktion. Hans broder *Olaus Magnus* utnämndes 1544 av påven till titulärkebiskop av Upsala och brukade Johannes' båda senare versioner av vapnet.

31. Även för *Laurentius Petri d. ä.* finns flera versioner. Sigill 1571 visar sköld med en brinnande lampa. En brinnande oljelampa återfinnes även överst på ärkebiskopens gravsten i domkyrkan. Ärkebiskopen uppges 1562 ha förlänats frälse på två gårdar och samtidigt följande vapen: »En förgylt liusastaka med siu pijpor uti ett blått field, uti hvar pijpa et brinnande liuss». I Hassela kyrka i Hälsingland skall bland kalkmålningarna ha funnits ett vapen jämte Gustaf Vasas, som kan ha varit ärkebiskopens: i rött fält ett gult kors belagt med en blå fackla

(vars fot utgör korsets nedre arm) och ur vilken tre röda lågor uppstiga.

33. *Andreas Laurentii Björnram* (*Bure*) hade enligt Peringskiöld före den stora branden 1702 i domkyrkan »på söder pelaren ofwan för grafwen i Hög-Choret sin Adelige skiöld hängiande / med gul och blå färg fördeltan / i hwilkens öfra halfdel i gula feltet / upräckia sig tre swarta Biörnramar / och sammaledes på hielmen två ramar» med på språkband: Andr: Laur: Arch: Vp: Bur:.

34. *Abraham Andreas Angermannus* har i sitt sigill en kalk eller lampa ur vilken flammor uppstiga mot tre stjärnor.

35. *Nicolaus Olai Bothniensis*, som var ordförande vid provinsialkonsiliet 1593 (»Upsala möte»), förde ett treblad i vapnet.

37. På *Petrus Kenicius'* numera försvunna gravsten fanns enligt Peringskiöld lammet med fanan inom en lagerkrans. Det ovan avbildade vapnet är från sigill 1633.

38. *Laurentius Paulinus Gothus'* sigill visar vapenskölden ovan åtföljd av Gudslamm med fana. Ärkebiskopens barn blevo efter faderns död adlade »för faderns förtjänster» 1654 och introducerades på Riddarhuset 1655 med nr 647 och namnet *Olivecrantz* samt följande vapensköld: i fält av guld en grön olivkrans.

39. *Johannes Canuti Lenæus* använde 1638 ett litet runt sigill med bokstäverna ICL över en bild av Jesu dop (?). Som ärkebiskop bar han sedan domkyrkans korssköld, timbrerad med mitra och omgiven av bokstäverna IC L A V. Hans barn blevo under faderns livstid adlade 1658 med namnet *Clo* (sönerna introd. 1660 under nr 653), vars vapen ovan avbildats, men som markerats med asterisk, utmärkande

att vapnet förlänats ärkebiskopens »för faderns förtjänster» adlade anhöriga.

40. *Laurentius Stigzelius* brukar redan 1644 ett litet sigill med vapen, visande en sänkt, ginbalksvis ställd ström ovan åtföljd av en bildad sol och av fyra krokliknande, S-formade föremål. Peringskiöld uppfattade det övre som en kalk, vilket det dock ej kan vara. Barnen blevo 1675 adlade *Lilliemarck* (sönerna introd. 1678 som nr 886) och bar följande vapen: i rött fält två naturliga liljestjälkar av silver och däröver en blå ginstam belagd med fem stolpar av guld.

41. Elgenstierna uppger i Svenska adelns ättartavlor (II:509a) att *Johannes Baazius'* farfar, kyrkoherden *Benedictus Johannis*, död 1600 och begravd på Gårdsby kyrkogård i Småland »varest sönerna läto år 1628 över honom lägga en gravsten med påskrift och en uthuggen ekegren med tre ollon, vilket uttryckligen säges hava varit Baazernas vapen för 100 år tillbaka». Samma vapen ingår i ärkebiskopens båda små sigill i avtryck från 1677 och 1679. I det tidigare är en döds-kalle insatt i stället för hjälm med som hjälmprydnad ett latinskt kors omgivet av på var sida tre ax. Det senare uppvisar slutten hjälm och korset omgivet av två ax på var sida. Hans halvbroder blev 1647 adlad *Ekehielm*, introd. samma år som nr 380 med ekkvist med två blad och ett ollon återkommande i hjälmprydnaden och som detalj i skölden. Även hans broder tog upp en ekkvist med tre ollon i den delade sköldens nedre fält, när han 1667 blev adlad *Leijonhielm* (introd. 1668 som nr. 784, siste manlige medlemmen friherre 1719 med nr 142).

42. För *Olaus Swebilius* finns två sigill. Det mindre, avtryck från 1696, visar sköld med en på ett berg stående

örn med lyftade vingar och slutan hjälm med en åttauddig stjärna mellan två vingar. Det något större, från 1698, visar örnen på berget ovan åtföljd av en blåskrafferad ginstam och med öppen hjälm med femuddig stjärna mellan vingarna, alltså samma vapen som barnen fingo, då de 1684 adlades *Adlerberg* och introd. 1686 under nr 1061.

43. *Eric Benzelius d. ä.* brukade ett sigill (avtryck 1683) visande sköld med sol omgiven av sju stjärnor, slutan hjälm med två vingar. I sigill från 1696 finns samma vapen med rund sköld och öppen hjälm. Hans icke till det andliga ståndet hörande söner adlades 1719 och introd. 1720 som nr 1628 *Benzelstierna* med som vapen: i blått en inböjd spets av silver, belagd med en röd, sexuddig stjärna och åtföljd på varje sida av en sexuddig stjärna av silver. Som hjälmprydnad tre strutsplymer, blå, silver, blå.

44. *Hakvin Spegels* efterlevande ärkebiskopinna och döttrar adlades 1719 men introd. ej på Riddarhuset. Vapnets tinkturer äro okända.

45. *Mathias Steuchius* hade två sigill med samma, ovan avbildade vapen. Slutans hjälm med en fågel (duva?) med kvist (olivkvist?) i näbben som hjälmprydnad. Barnen 1719 adlades *Steuch*, nr 1582, med följande vapen: i svart fält en störtad spets av guld belagd med en röd ros och däröver en blå ginstam belagd med två femuddiga stjärnor. Som hjälmprydnad en stör av guld med en slingrande, grön oliv(?)ranka mellan två vingar delade guldblått och svart-guld.

46. Fastän *Johannes Steuchius* adlats »för faderns förtjänster» 1719 brukade han — som tillhörande det andra ståndet — själv icke adliga ätten *Steuchs* namn och vapen. I sitt sigill brukade

han 1723 faderns sköld med ett något ändrat innehåll, med öppen hjälm men med samma hjälmprydnad.

47. *Eric Benzelius d. y.* använde 1700 ett sigill i anslutning till faderns, *Eric Benzelius d. ä.:s*, ovan beskrivna sigill men med endast en bildad sol i skölden. Hans under senare år brukade sigill (tidigaste avtryck 1735) visade dock en helt ny vapensköld, som här avbildats, och som ovan åtföljdes av en törnkrans och bokstäverna E B. Sköldens bjälke är skrafferad blå. Hans barn adlade 1751 och 1752 introd. med namn och nummer som hans 1719 adlade bröder.

48. *Jakob Benzelius* använde vare sig faderns eller brödernas vapen utan brukar 1740 ett sigill med sköld belagd med en pyramid, som oheraldiskt nog skjuter upp över sköldens överkant. Vapnet saknar hjälm men har däremot hjälmtäcke, till höger belagt med ett latinskt kors och till vänster ett ankare. Hans barn adlade och introd. 1747 med namn och nummer som deras 1719 adlade farbröder.

49. *Henrik Benzelius* brukade 1750 samma sigill och vapen som *Eric Benzelius d. y.* använde under senare år, dock med bokstäverna H B. I hans epitafium i Bälunge kyrka, Upland, upptages för första gången den tvåarmade korsstaven (med patriarkalkors) som provinsialkors för upsala-ärkebiskoparna korslagd med kråklan.

50. *Samuel Troilius* fick som förste ordenspredikant 1748 mottaga det mindre serafimertecknet, en händelse som torde ha legat till grund för det vapen som förlänades hans 1756 adlade barn, vilka 1776 introd. som nr 2039 med namnet *von Troil*.

51. *Magnus Beronius'* hustru och barn adlades 1760 *Björnstjerna*, sönerna 1775 introd. under nr 2017 (ät-

ten friherrlig 1815 och grevlig 1826), vars vapen här angivits.

52. *Carl Fredrik Mennanders* gravmonument i domkyrkan är försett med den i ärkebiskopsserien angivna skölden, timbrerad med krona med sju kulor. Vapnet förlänades sonen, som 1769 adlades *Fredenheim* och som 1772 introd. under nr 1980. Patriarkalkors och stiliserade rosor återfinns på galleret till det mennanderska gravkoret i Upsala domkyrka.

53. *Uno von Troil* bar i sitt sigill skölden timbrerad med adlig krona, under skölden åtföljd av nyckel och kräkla i kors och med valspråket UPPRIKTIGHET TROHET.

54. *Jacob Axelsson Lindbloms* söner adlades 1802 *Lindersköld* och introd. följande år som nr 2176 med följande sköld: schackrutad i nio rutor av guld och blått, i 4. och 6. rutan belagd med en femuddig stjärna av guld och i 5. med ett svart patriarkalkors. Ärkebiskopen blev 1818 ledamot av Serafimerorden, såsom den förste av andliga ståndet, och upptog i sitt serafimervapen det svarta patriarkalkorset i fält av guld med valspråket INTEGRAC LIBERE.

55. *Carl Rosén von Rosenstein* hette ursprungligen *Aurivillius*, adlad och adopterad 1773, introd. 1776 som nr 2055. Valspråk: SERVARE MODUM.

56. *Johan Olof Wallin* upptog i sitt serafimervapen samma vapenbild som ärkebiskop *Lindblom* med rött fält och patriarkalkors av guld. Valspråk: IN OMNIPOTENTI VINCES.

57. *Carl Fredrik af Wingård* blev »för faderns förtjänster» adlad 1799 och introd. under nr 2159. Valspråk: CONSTANS FIDUCIA VERI.

58. *Hans Olof Holmström* upptog samma vapen som ärkebiskop *Lindblom*. Valspråk: HABET ONUS HONOS.

59. *Henrik Reuterdahl* upptog en kräkla av guld i blått fält i sitt serafimervapen med valspråket HUMILITATE ROBUR.

60. *Anton Niklas Sundberg* bar samma sköld som ärkebiskop *Reuterdahl*.

61. För *Johan August Ekman* utarbetades aldrig något vapen utan i hans serafimersköld insattes ett monogram.

62. *Nathan Söderblom* förde vapnet i två versioner. På domkyrkans brudpäll från 1919 ses den med kräkla timbrerade skölden med i rött fält en S:t Göransbild och däröver en ginstam av silver belagd med en naturlig bild av Trönö kyrka (samma vapen återfinnes på brämet till den s. k. »ekumeniska korkåpan» från 1925). I serafimervapnet återupptogs det senmedeltida bruket att kvadrera skölden med i 1. och 4. fälten domkyrkovapnet och i 2. och 3. det personliga vapnet, som av utrymmesskäl dock delades upp med ginstamens kyrkbild i 2. fältet och Georgsbilden i 3., båda i blå fält, ett bruk som ärkebiskop *Söderbloms* två närmaste efterträdare tagit efter, emellertid i strid med det äldre bruket, som upprepade samma vapen i både 2. och 3. fälten. Därför har här ovan hela den kvadrerade skölden måst medtagas. Ärkebiskopens sköld timbrerades med mitra, enkelt provinsialkors och kräkla.

63. *Erling Eidems* vapen visar ros på törnstjälk i 2. och lilja i 3. fältet. Valspråk: QUASI MORTIENTES ET ECCE VIVIMUS.

64. *Yngve Brilioth* upptog kalk och lagerkrans som personliga vapenbilder och nyttjade endast mitra och kräkla som timbrering.

65. För *Gunnar Hultgren* har ännu inget vapen utarbetats. Ärkebiskopen bär skölden timbrerad med mitra, enarmat provinsialkors och kräkla i sin 1961 tecknade ämbetsstämpel.

[DA] Dette materiale er beskyttet af ophavsret. Det kan downloades, lagres og udskrives til personlig brug og til ikke-kommerciel brug i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbejdning, tilgængeliggørelse samt fremstilling af kopier er ellers kun tilladt i det omfang, der følger af lov eller aftale.

[NO] Dette materialet er beskyttet av opphavsrett. Det kan lastes ned, lagres og skrives ut for personlig bruk og for ikke-kommersiell bruk i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbeidning, tilgjengeliggjøring og fremstilling av kopier er ellers bare tillatt i den grad som følger av lov eller avtale.

[SV] Detta material är skyddat av upphovsrätt. Det får laddas ned, sparas och skrivas ut för enskilt bruk samt för icke-kommersiellt bruk i samband med undervisning och forskning. Bearbetning, tillgängliggörande samt framställning av kopior är i övrigt bara tillåtet i den utsträckning som följer av lag eller avtal.

[EN] This material is protected by copyright. It may be downloaded, saved and printed for personal use and for non-commercial use in connection with teaching and research. Altering, making it available or producing copies is otherwise only permitted to the extent that follows from law or contract.